

MÁNDY IVÁN 1972-ES LEVELEI FELESÉGÉNEK, DR. SIMON JUDITNAK

A közreadó előszava

Mándy Iván (1918–1995) író 1966-ban ismerkedett meg dr. Simon Judit (1938) fül-orr-gégésszel. Az első találkozás helyszíne Kerékgyártó Jánosné Dániel Anna (1908–2003) író, műfordító, irodalomtörténész Vécsey utcai lakása volt, ahová Mándy mellett egyébként barátai, Kálnoky László (1912–1985) költő, műfordító, Rába György (1924–2011) költő, író, műfordító, irodalomtörténész és Vidor Miklós (1923–2003) író, költő, műfordító is jártak. A következő évben, mégpedig június 24-én (Iván-apon) össze is házasodott Mándy és dr. Simon Judit. (Nem szándékosan választották a június 24-ét, csak éppen arra a napra kaptak időpontot.) Az író 48, felesége 28 éves volt ekkor. A házaspár egészen 1984-ig a józsefvárosi Teleki tér sarkán álló Mező Imre úti házban élt, ekkor költöztek el a lipótvárosi Aulich utcába. Mándy többször is beleszótte prózájába felesége alakját, ezek közül a legismertebbek az 1989-es *Önéletrajz* című kötetben közölt úgynevezett Zsuzsi-novellák (*Éjszaka utazás előtt*, *Reggel utazás előtt*, *A pályaudvar*, *Londoni képeslap*, *Egy délutáni alvó*). De Zsuzsi már 1972-ben, a *Templom, délután* című novellában is feltűnik – a lentebb közölt, 1972. július 16-i levél és az ahhoz kapcsolódó, 10. lábjegyzet ennek a kisprózának a keletkezéséhez szolgáltat adalékokat.

A házaspár – azért is, mert viszonylag kevés időt töltött külön – alig levelezett, sőt az 1972-es dokumentumokat leszámítva csupán képeslapjaik maradtak fent. Az 1972-es év azért kivétel, mert ekkor dr. Simon Judit július és december között féléves ösztöndíjjal tanulmányúton tartózkodott Bázelen az ottani orvosi egyetem fül-orr-gége klinikáján. Egyedül ebben az időszakban levelezett intenzívebben a házaspár, az ekkor 53 éves író és 33 éves felesége. Jelen publikációban ennek az időszaknak a dokumentumait közöljük. Dr. Simon Judit válaszlevelei nem maradtak meg, csupán néhány képeslap, melyek közlésétől most eltekintünk – utóbbiak is szerepelni fognak a Mándy-levelezéskötetben. Egyébként a feleség általában nem külön a férjének írt haza, hanem az egész családnak, erre utal Mándy, amikor valószínűsíthetően 1972. szeptember 14-én kelt levelében úgy fogalmaz: „Némely leveled, a »Kedves Mindenkinek« című sorozat, olyan, mint egy szimultán regény”.

Mándy összesen 15 levelet írt Svájcban tartózkodó feleségének. Mind a 15 levél megmaradt, ezeket közöljük az alábbiakban. Feleségének szóló leveleit úgy írta Mándy, hogy egy A/4-es lapot félbehajtott, és az így keletkezett négy oldalt a leggyakrabban telegépelte, néhol pedig kézzel a sorok mellé, alá, fölé toldott néhány szót. Ahol a levelek tulajdonosa, dr. Simon Judit kérésére kimaradt egy-egy rész, azt (...) -tal jelöltük. A szöveget a mai helyesírás szerint közöljük. Egységesítve, középre zártan szerepel a dokumentumok datálása. Mivel a borítékok nem maradtak meg, és Mándy nem írta rá a levekre a keletkezés időpontját, a dátumok minden olyan esetben kikövetkeztettek, amikor magában a levélben nem szerepelnek.

Mint ahogy az a levelekből kirajzolódik, Mándy ekkoriban egyszerre dolgozott irodalmi és filmes munkákon: egyrészt a *Zsámboky mozija* részletein, de a *Mi az, öreg?* végső, kiadói munkafázisai is ekkor folytak. Másrészt jelen volt az írásából (*Borika vendégei*, *Vera szerelmei*) összeállított forgatókönyve alapján készülő film, a Bán Róbert rendezte *Lányarcok tükkörben* felvételein, elvállalta az *Álljon meg a menet* című Gyarmathy Lívia-film konzultán-

Részlet a 2018 őszén, a Magvető Kiadónál megjelenő, *Mándy Iván válogatott levelezése* munkacímű kötetből.

si feladatait, ráadásul ugyanekkor filmnovellát is írt Sándor Pálnak a *Régi idők focija* című filmhez, *A pálya szélén* című regényéből kiindulva. A levelek sokat hozzáadnak ezeknek a műveknek a keletkezés-történetéhez, és természetesen a pár bensőséges viszonyát is megjelenítik, miközben bizonyos pontjain, a színházi-filmes-irodalmi világ és az íróval történt mindennapi események ábrázolásában olyan történetek szikráznak fel, mintha apró Mándy-novellákat olvassánk.

Darvasi Ferenc

*

[Budapest, 1972. július 16.]

Drága Jutka!

Nagyon örülök, hogy olyan rendesen fogadtak.¹ Ebben különben szinte biztos voltam. Azt hiszem, ez a továbbiakban is sok mindent megkönnyít majd.

Most vasárnap este van, és én azon tűnődöm, hogy beágyazzak-e, vagy már nem érdemes. Most jöttem tőletek egy nagy ebéd után. Mindenki ott gomolygott, Eszter² tényleg nagyon kedves, és azt mondják, Te voltál ilyen annak idején. Mondanom se kell, hogy szeretettel üdvözölnek. Délután persze lefeküdtem egy félórára. Úgyszólván minden olyan volt, mint általában, csak hát mégse egészen.

Jó ég tudja, miért, azt hittem, hogy 14-én jövünk haza, és így írtam meg Atyádéknak.³ Még jó, hogy Évinek⁴ véletlenül említettem a dolgot. Mindjárt telefonáltam a Vécsey utcába. Csak Ágival⁵ tudtam beszélni, mert Atyádék már nálam voltak. De hát ő azonnal telefonált, úgyhogy nem volt semmi vész.

Az utolsó balatoni napok elég zivatárosak voltak. Eső, szél... fürdésről szó se lehetett. A part közelébe se mentünk. De hát azért éltük szerény életünket. Én, mint szokásos sajtószolgálat. Erről jut eszembe, az ÉS igen szépen írt a Centrál kávéház rádióműsoráról, Régi idők kávéháza címen.⁶ Ezt meg tudtam hallgatni. Úgy érzem, tényleg tisztességes dolog volt. A Régi idők moziját⁷ nem nagyon dicsérik. Engem személy szerint igen, és ez egy ilyen öreg, hiú fráternek elég is.

Ilonka néni⁸ csak egyszer említette a novellát, nagyon kedvesen. Az irodalom nevelő hatásáról beszélt. Hogy egy bizonyos Levelezőlap (ő így mondta) nyaralásból⁹ című no-

¹ Bázalben.

² Szilágyi Eszter (1971), dr. Simon Judit testvérének, dr. Szilágyi Imréné Simon Ágnesnek a kisebbik lánya.

³ Dr. Simon Judit szülei: Simon Árpád (1904–1994) főrevizor és Simon Árpádné Milkovits Mária (1910–1997) háztartásbeli.

⁴ Márkus Éva (1920–2012): szinkronrendező. Mándy vele és férjével, az író, film- és színháztörténész, rendező, szerkesztő Karcsai Kulcsár Istvánnal (1925–2009) nyaralt július közepéig Balatonbogláron, a Szabadság üdülőtelepen.

⁵ Dr. Szilágyi Imréné Simon Ágnes (1941), dr. Simon Judit testvére.

⁶ Mágori Erzsébet: Régi idők kávéháza, *Élet és Irodalom*, 1972. július 15. (29. szám) 12. A kritika alapja a *Reggel a Centrálban* című, 1972. július 9-i rádióműsor volt, melyben Mándy és Zelk Zoltán házigazdaként főként a Centrál kávéházról és az egykor oda járó írókról, költőkről beszélgetett.

⁷ A Dömölky János rendezte, 1971-es filmet.

⁸ Ilonka és férje, Beke Ferenc nyugdíjasok voltak. Mándyék korábban kibérelték a házukat a balatonboglári Szabadság üdülőtelepen.

⁹ A novella helyes címe: *Képeslap, nyaralásból*. Kötetben (*Fél hat felé*) 1974-ben jelent meg. Folyóiratban: *Élet és Irodalom*, 1971. nov. 20. (47. szám) 14. Ilonka néniék tehát az ÉS-ben olvashatták. A

vella óta megfoltozták a terítöket, nem porszívóztak, stb... Futólag említettem valamit az élmény és fantázia szerepéről.

Holnap nagy gépelés kezdődik. Egy mozinovellával kezdem, majd az a bizonyos happening ügy következik. Bár a bűvészműtávrány¹⁰ még most se egészen tiszta előttem. De hát ebbe bele kell nyugodnom.

Aztán meg majd írni is kéne. A mozikat folytatom, még néhány filmszínész portré hátra-van. Tudod, azért én ebből mégis kötetet csinállok.¹¹ Hát Istenem, ez egy kicsit fáradt kötet lesz.

Jó, jó, de az előszobában ott a bécsi szatyor, tele szennyessel. Meg még egy tasak. Már reggel leviszem a Patyolatba. Borús dolog, rendkívül borús dolog. De aztán ilyen nagy csomagok már nem lesznek.

És mit csináltam szombat este? Zokelékét¹² nyomkodtam egy lavór vízbe. Előbb a mar-komba szórtam szét azt a bizonyos mosóport. Általában, mintha inkább a kezemet mos-tam volna. Most meg valamilyen rúdon száradnak a zokelék. Elképzelhető, hogy nem csinálom egészen szabályosan.

Rengeteget jövök-megyek a lakásban. Mindig találok valami elfoglaltságot. Meg aztán nagyon jól tudok a kád szélén üldögélni.

Ott, Balatonon, persze sokat tévéztünk. Meg krimi olvastam. Meg Téged idéztelek. „Krimi olvasol, krimit nézel, semmi szellemi élet.” Hát ez igaz.

Amennyire értem a német kritikákat, egészen tűrhetőek. Főleg az a rádiós beszámoló. Az illető egy meglehetősen ismert név a bécsi és berlini folyóiratokból.

A sok kritika hatására Friderika,¹³ úgy tűnik, feloldódott. Hát majd küldök neki az Apa-kötetből,¹⁴ ha megjelenik.

novellában a házaspár nyaralni megy egy tópartra, kibérelve egy nénitől és bácsitól egy szobát; a néni kora reggel porszívózik, a feleség pedig foltozni kezd egy gallért a szobában található var-rógépen – sőt az ezt követő „vízióban” az szerepel, hogy volna még mit csinálni: „Lepedőt javít-gatni, kis párnát, kis vánkost, köténykét, konyharuhát beszegni, törülközőt, géphímzést gyere-keknek”. Lásd: M. I.: *Novellák II.* Palatinus, Budapest, 2003. 435–444. (443.)

¹⁰ Mándy 1971-ben feleségével és a Karcsei Kulcsár–Márkus-házaspárral nyaralt a Szabadság üdülő-telepen, Bekéék villájában. A boglári Temető-dombon álló „kápolnaműteremben” néztek meg közösen 1971. július 2-án egy happeninget, aminek az élménye a *Templom, délután* című novellában köszön vissza (folyóiratban: *Új Írás*, 1972/10. 34–41.; kötetben: M. I.: *Fél hat felé*. Magvető, Budapest, 1974. 261–280.). Mándyról még fotó is van, amint a nézők között áll, fehér rövid ujjú ingben, a bolt-íves falnak dőlve: http://www.artpool.hu/boglar/1971/710702_AB.html. A happening címe *Para-lel-kurzus tanpályá/1971 – avatási szertartás „A” – „B”* volt, melyet Szentjóbó Tamás és Baksa-Soós János tervezett és vezetett le Eleni Taxidu, Zója Karandata és Bene Gábor közreműködésével. Mándy elég részletesen felhasználta a happeninget a novellájában. A happening során és a novellában is a közönség tagjainak karját mézzel dörzsölik be, mielőtt beengednék őket a kápolnába. Később külön terelik a nőket és a férfiakat, majd a kaput bezárják. Bent az előadás részeként leejtenek egy üveget a magasból a kápolna kövére. Szintén a magasból lelógatnak egy csomagot, amiben ostya-lapok vannak, melyeket az emberek talpára ragasztanak. Az egyik előadó hengereket emel fel, melyek alatt előbb nincs semmi, majd ott van valami: a happeningben egy gázmelegítő, Mándynál petróleumlámpa. Előkerül egy seprű, ami lángra gyúl. Közös lélegzésre szólítják fel a közönséget, mégpedig úgy, hogy külön lélegezzenek a nők, majd a férfiak. A happening pontos leírását lásd: *Törvénytelen avantgárd. Galántai György balatonboglári kápolnaműterme, 1970–1973*. Szerkesztette Klaniczay Júlia, Sasvári Edit. Artpool–Balassi, Budapest, 2003. 104–105.

¹¹ Ebből a sorozatból lett 1975-ben a *Zsámboky mozija* című könyv.

¹² Mándy a zokni szót „becézte” zokelének.

¹³ Friderika Schag (1915–?): műfordító. Többek közt Kassák Lajost, Mándy Ivánt, Németh Lászlót fordított németre. Mándytól a *Fabulya feleségeit* (*Die Frauen des Fabulya*. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1966.) és *A pálya szélén* (*Am Rande des Spielfeldes*. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1971.); a *Fabulyát* férjével, Elemer Schaggal közösen. Mándy itt *A pálya szélén* német kritikáira utal.

¹⁴ *A Mi az, öreg?*-ből, ami még ennek az évrnek a végén jelent meg a Magvetőnél.

Hétfőn Éviékhez¹⁵ megyek. Nemeskürtyék¹⁶ lesznek ott meg, a beteg Harriet¹⁷ is megjelenik, így hát el kell mennem. (...)

Cicuska, drága, rövidesen írok újra. Többször írok, mert az, hogy expressz, meg légi-posta, nekem nem megy. Érted, ugye?

Sok csók!

Iván

[Budapest, 1972. július 21.]

Cicuska!

Így indul egy napom.

Hat, fél hét felé kelek. A Falurádió szövegére, hallgatom a trágyázás lehetőségeit a rádió mellett a kis zsámolyon bóbiskolva. Az óra (amit adtál) már régen lejárt, gondosan őrzöm egy fiókban. Az ébresztő megjavíttatására Atyád vállalkozott. Ő ismer egy órát, akin valaha segített. De addig még várnom kell, amíg az a bizonyos óras kezébe veszi ezt a bizonyos órát. Nem baj, sehonnan se késem el, legfeljebb néha bekapcsolom a rádiót.

A növények öntözése következik. Majd görgök,¹⁸ majd a reggeli. Ez még mindig elég borús ügy. Hiába, nagyon szerettem Neked reggelit készíteni.

Később vagy napozás az erkélyen (a Lukács uszodát, úgy látszik, végképp megutáltam), vagy írni kezdek. Egy ilyen filmszínész arcképet legépeltem. Most egy színész felesége szólal meg Zsámboky szobájában.

A mai napnak (péntek, júl. 21.) külön eseménye a Patyolat. Két részletben hoztam fel az óriási csomagokat. Molnárral, a régi házfelügyelővel, akadtam össze az úton. – Legalább nem unatkozik a művész úr! – mondta. (...)

Az ebéd változatlanul rendes. A meleg miatt erőleves helyett gyümölcsleves. (...)

Tegnap délután megnéztük Lacót¹⁹ a Tulipán²⁰ című nyári borzadályban. Garas²¹ kiváló volt a címszerepben. Azt hiszem, Liliomot is el tudná játszani. Laci Éviékre való tekintettel, teljesen eldobta magát. Többször legurult egy ágyról, Évi meg többször leesett a székről. (...)

Kaptam egy értesítést, hogy a Gäste in der Flasche²² c. novellám (Neked már nem is fordítom) lement a nyugat-német rádióban. Kis pénz. Most már automatikusan átutalták az Alagút utcába.²³

Robival²⁴ beszéltem a filmről.²⁵ Nemsokára kezdeni kéne, de nincs Férj (ősz úr, akit

¹⁵ Márkus Évához és Karcsai Kulcsár Istvánhoz.

¹⁶ Nemeskürty István (1925–2015): író, irodalom- és filmtörténész, egyetemi tanár.

¹⁷ Az ekkor 20 éves és az ELTE Bölcsészettudományi Karának magyar-német szakára járó Nemeskürty Harriet, Nemeskürty István lánya.

¹⁸ Medicinrollerrel tornázott Mándy egy ideig felesége biztatására.

¹⁹ Márkus László (1927–1985): színész. Márkus Évával csupán névrokonok voltak.

²⁰ Rejtő Jenő: *Tulipán (Bohózat-revü 2 részben. Pesti mese felnőtteknek sok zenével, tánccal)*. Rendezte: Horváth Tivadar. A Budai Parkszínpadon mutatták be a darabot, 1971. július 9-én. Eredetileg Kibédi Ervin játszotta Ali ben Kalifa Musztafát, de 1972-ben Márkus László átvette tőle a szerepet.

²¹ Garas Dezső (1934–2011): színész.

²² *Vendégek a Palackban*.

²³ Az Alagút utcai OTP, ahová a külföldi valutában fizetett jogdíjakat utalták. Az összeg 10%-át fizették ki valutában, a többi részét forintban.

²⁴ Bán Róbert (1925–2002): dramaturg, rendező, egyetemi tanár.

²⁵ *A Lányarcok tükörbenről*.

lelőnek) és nincs Dada. Ősz úrra eszébe jutott egy lengyel színész, Łapiczki, a Minden eladóban²⁶ ő volt a rendező. Ez jó ötlet, csak már sürget az idő, és nem hiszem, hogy a szervezést le lehetne bonyolítani. Hát akkor talán Somogyvári.²⁷ Ezt meg Robi, ki tudja, miért, nem akarja. A Dadára még csak ötlete sincs. Operatőrijével (Zsombolyai)²⁸ egyre rosszabb viszonyban van. Zs. megnézte a Borika vendégei c. tévéfilmjét. (Tudod, ami dobozban maradt.) Nagyon nem tetszett neki, és ezt meg is mondta. Robi megsértődött. Szóval, jó előjelekkel indul ez a film.

(...)

Manyi²⁹ itt volt, azt hiszem, rendesen takarít. Különben kedves nő. Lesz ablakmosás is a jövő kedden. A Gizi³⁰ beszervezett erre is valakit. Gizi igazán derék hölgy, felhívott, és mondta, hogy akár éjjel is telefonálhatok, ha valami baj van. Őszintén remélem, nem kell éjszaka a Gizinek telefonálnom. (...)

Változatlanul nagyon be vagy fogva? Azért, amennyire lehet, nézz körül. Voltál-e már egy kávéházban? Milyenek az utcák? A pofák?

Írjál, Jucuska, és mindenről. Aztán hívjál is valamelyik este. Általában itthon vagyok. Mondom, általában. Meg aztán majd én is hívlak.

Lehet, hogy még írok a nénapodig. De azért mindenesetre emelem Rád vörösboros poharamat. Éljen Ciculi II!³¹

Csók!

Iván

[Budapest, 1972. július 30.]

Drága Jutka!

Derék dolog, hogy munkatársaid ilyen segítőkészek és barátiak. Jó lehetett a japán doktor és neje nemzeti viseletben. Már látom, mégse hiába vettem neki a jobbik hársleve-lűből. Tehát a szárazból, és nem az édesből. Magyarázd meg neki, hogy ez a jó, és nem kell mindent összeenni.

A méreteim! A méreteim! Azt hiszem, sejtelmem sincs a méreteimről. (Nyakbőség: 38.) Ez az egyetlen, amit tudok.³² (...)

A magyar vendéglő megnyugtató.³³ De hát mikor fogok én ott ülni? Természetesen, egyszer csak ott fogok ülni, és gyötröm a pincéreket. Azt hiszem, most már lassan el kell kezdenem utazásom szervezését. Legalábbis augusztus legelején. (Ma: júl. 30.) Ez úgy ül rajtam, mint egy felhő. Mármint az út szervezése. A többi tudom, hogy jó lesz. István, derék Istvánunk,³⁴ majd persze sokat segít. Jelenleg Karlovy Varyban van, egy filmkül-

²⁶ Andrzej Wajda (1926–2016) rendező 1968-as filmje, melynek főszereplője Andrzej Łapicki (1924–2012) színész volt.

²⁷ Somogyvári Rudolf (1916–1976): színész.

²⁸ Zsombolyai János (1939–2015): filmrendező, operatőr, egyetemi tanár.

²⁹ Az Országos Idegsebészeti Tudományos Intézetben volt takarítónő.

³⁰ dr. Gosztonyi Miklósné, dr. Simon Judit munkatársa volt az Országos Idegsebészeti Tudományos Intézetben.

³¹ A házaspár belső elnevezésében Ciculi I. Mándy, Ciculi II. dr. Simon Judit volt.

³² Ajándékba akart küldeni haza valamilyen ruhát (és aztán küldött is) dr. Simon Judit Mándynak az első kinti fizetéséből, ehhez kellett volna neki a méretek. Ezzel egy időben másoknak is vett és küldött ruhát.

³³ A bázeli Paprika vendéglő, ahová dr. Simon Judit többször is elment.

³⁴ Karcsai Kulcsár István.

döttségel. Holnap, vasárnap, megnézem Évát és Marit.³⁵ De előbb ebéd Édesanyádéknál. Nem gyötöröm őket ilyesmivel, és majd megint viszek sütit.

Ja igaz! Az autóbiztosító írt, hogy a júniusi Cascót be kéne fizetni. De hát Te, úgy tudom, küldtél nekik egy lapot, hogy nincs kocsid. Atyád mindenesetre majd ír nekik néhány sort.

A film...

Ezzel sok a rumli, ahogy megtudtam. Robinál is, L.-nél-B.-nél³⁶ is, ahol ugyebár konzultáns vagyok.³⁷

Robinál egyszerűen nincs gyártásvezető. Illetve van, csak egy másik produkcióban dolgozik. Éppen Pápán, egy Petőfi-filmben.³⁸ Azzal a vezetővel, aki szabad lett volna, Robiék összekaptak. Most már készen kéne, hogy álljanak a díszletek, legalábbis a preszszó. De hát mindennek nyoma sincs. És Robi (...) azt mondja, hogy ő lemond. Ezt persze csak a két asszisztense előtt mondja, és esze ágában sincs ilyesmit csinálni, mert akkor Nemeskürty megöli. Azért majd csak elkezdődik a dolog 15-én. Hogy aztán milyen lesz...?

L.-t úgy rúgták ki a csoportjából az én művészi útmutatásaim miatt, hogy csak úgy repült. De azok tényleg hülyék. Mármost a főnöksége. Könyve annyira jó, hogy Karall Luca³⁹ át is fogja venni,⁴⁰ és akkor új szerződést kötnek. Természetesen velem is. Jól sejtetem, a nyolcezer forintos konzultánsi szerződés a legalacsonyabb ebben a műfajban. A második négyezret nem is akarják kifizetni. Ezt nem nekem mondták, hanem L.-nek. – Senki se kap többé egy fillért se!

Mondtam L.-nek, ezt küldjék meg nekem írásban.

Fergeteges botrányt csapok. Csöndes botrányt. Fogom a pofámat, és új szerződést kötök a másik csoporttal.⁴¹

Ez persze megnehezíti az ügyet Sándor Palival,⁴² aki abban a bizonyos csoportban⁴³ működik. Nem baj, még úgyse írtam neki semmit. Lehet, hogy nem is írok. (...)

Amit éppen írok. Portré egy Nancy Caroll nevű régi és meglehetősen érdektelen filmszínésznőről. Eddig csak két portrét közölt a Filmvilág.⁴⁴ Nem tűnnek túlságosan lelkesnek.

A takarítás rendben megy. Kedden ablakmosás is volt. Csütörtökön már eső is volt.

Sajnos, a házban rövidesen lejáratom magam. A liftet Manyi nem tudja megkapni, mert a házmester ugyebár nincs a fölkéjében. Manyinak meg rossz a szíve, félig ájult, mire gya-

³⁵ Márkus Éva és lánya, Kulcsár Mária (1954).

³⁶ A Gyarmathy Livia (1932)–Böszörményi Géza (1924–2004) filmrendező házaspár.

³⁷ Az *Álljon meg a menet* című film konzultánsa, melyet 1973-ban mutattak be. A film rendezője Gyarmathy Livia, forgatókönyvírója Gyarmathy Livia és Böszörményi Géza volt.

³⁸ Gulyás Lajos (1927–2013) gyártásvezető (és producer), aki ekkor a szintén 1973-ban bemutatott Kardos Ferenc-film, a *Petőfi '73* forgatásán vett részt.

³⁹ Karall Luca (1932): dramaturg, forgatókönyvíró.

⁴⁰ Két játékfilmstúdió működött ekkoriban Magyarországon: a Budapest Játékfilmstúdió Vállalat Nemeskürty István és a Hunnia Játékfilmstúdió Vállalat Soproni János irányításával. Gyarmathy Livia a Hunniánál volt. A filmet valóban átvette a Hunniától a Budapest Játékfilmstúdió Vállalat, ahol Gyarmathy Livia a felvételek kezdete előtt még dolgozott a forgatókönyvön Karall Lucával és Kardos G. György (1925–1997) író, újságíró, dramaturggal. Gyarmathy Líviát nem rúgták ki a Hunniától, mint ahogy Mándy írja, hanem ő maga vitte át a filmtervet a Budapesthez.

⁴¹ A Budapest Játékfilmstúdió Vállalattal.

⁴² Sándor Pál (1939): filmrendező, forgatókönyvíró, producer.

⁴³ A Hunniában.

⁴⁴ Ez a két szöveg jelent meg a *Zsámboky mozija*-novellák közül korábban a folyóirat hasábjain: M. I.: Pearl White. *Filmvilág* 1972. máj. 15. (10. szám) 26–28., in: M. I.: *Regények II.* Palatinus, Budapest, 2005. 401–407.; M. I.: Clara Bow. *Filmvilág* 1972. jún. 15. (12. szám) 21–23., in: M. I.: *Regények II.* 407–412.

log fölér. Így majd én hozom fel. Ami azt jelenti, hogy fél kettő előtt a ház előtt ácsorgok, és várom. „Na, tessék, Mándy úrnak már annyira kell a nő, hogy a ház előtt várja!”

Vészesebb a helyzet, ha rossz a lift. Az ölemben viszem fel, esetleg a nyakamban. Érdekesen alakul az életem. Vettem egy új doboz Bio Luna mosóport, hogy mindenesetre legyen. Úgy érzem, ha ennyi mosóporom van, akkor talán tiszták is azok a zokelék.

Gizi különben minden kedden, takarítás után, telefonál. Igazán nagyon kedves. És mindig már előre mondja, hogy doktor Gosztonyiné. Ezt megneveltem.

Cicuska, ez egy szombat délután. Teszek-veszek, de hát kissé el vagyok szontyolodva. Mindjárt lemegyek a kisboltba kávé inni. Messzebb nem megyek, mert trópusi esők feyegetnek. A levegő azért nem hűl le, csak egészen dunsztos lesz.

Hát csókollak, drága Jucuska, és majd újra jelentkezem.

Iván

[Budapest, 1972. augusztus 9.]

Cicuska, drága!

Hát mi történt Veled? Bementél egy nagy áruházba, és elverted a pénzedet? Az utolsó fillérig elverted az egész fizetésedet? Hát ilyen hatással van Rád egy nagy áruház? És most jut-e még Neked egy falat kenyér? Egy hely, ahová lehajthatod a fejedet?

Mert valami ilyesféle hírek jutottak el hozzám, természetesen takarító Manyi (sőt! Takarító Manyó) révén. Azt hiszem, műtós Verának⁴⁵ írtad meg ezt a históriát. Úgy hal-lom, Piffkó⁴⁶ belemeredt a levegőbe. – Hát, ha abba az áruházba ment be, amire én gondolok. (Megborzongott.)

Még este átmentem anyádékhoz. A telekről megjött a szerződés,⁴⁷ és azt vittem el atyádnak. Elmeséltem a dolgot. Némi zord humorral, persze. Kis Ági éppen nálunk volt, és üvöltve körberohant a szobában. – A kerik minden pénzét elverte! A kerik minden pénzét elverte!⁴⁸

Itt különben az történt, hogy Katica meghalt.⁴⁹ Holnap (aug. 10-én) lesz a temetése. Persze, majd kimegyek. Azt hiszem, most már jobb, hogy így történt. Annyit kínlódtam szerencsétlen. (...)

Két rendező (...) járja a várost. L. és B. Mindenholon kilökvé, de büszkén hirdetve. – Mándy mondta, hogy nem engedhetünk, és mi nem engedünk!

Én ugyan még felvettem némi dohányt a Nemeskürty-csoporttól, ahonnan új szerző-dést kaptunk. De hogy aztán mi lesz, azt már igazán nem tudom. Ez a csoport persze igen tisztességes összeget utalt. Tennem is kéne valamit. De hát én többet nem tudok, mint eddig, az pedig valamivel a nulla alatt van. Mindenesetre lángoló beszédet tartok az alkotásról, meg bizonyos törvényszerűségekről.

Robi tizenötödikén indul a legsötétebb előjelekkel. Már ugyan láttam egy részt a presz-szóból. Hatalmas hodályt építettek, igen művészien. Lehet, hogy oda járok kávé inni. Robi elárulta, hogy Nemeskürty mondta is neki. – Hívjátok az Ivánt, ő most olyan elhagyatott.

⁴⁵ Boros Györgyné asszisztens, dr. Simon Judit munkatársa volt az Országos Idegsebészeti Tudományos Intézetben.

⁴⁶ dr. Piffkó Pál főorvos.

⁴⁷ A visegrádi telekről, melyen aztán a család (dr. Simon Juditék és testvéréék, Simon Ágnesék) közösen építtetett nyaralót.

⁴⁸ A kis Ági Szilágyi Ágnes Judit, aki Simon Ágnes lánya. Szilágyi Ágnes Juditnak dr. Simon Judit a keresztanyja. A keresztanya szóból alakult ki a kerik becenév.

⁴⁹ Abban a fél évben, amíg dr. Simon Judit Svájcban volt, előbb Katica, majd halála után Manyi takarított Mándynál.

– Azt hiszem, teljesen úgy bánnak velem, mint egy vasutas árvával. (Ezt a vasutas árvát harminc éve használom.) De a Vera lakása, az Ördög Konyhája díszlet még nincs sehol.

Huszonegyedikén pedig a színészeknek kezdődik a színház, és akkor ők se lesznek sehol. Kállai Cilu⁵⁰ benne van a premier darabban, úgyhogy őt még csak el se lehet kérni. Robi mindezt elpanaszolta, majd belemeredt a levegőbe. – És ezenkívül még azt se tudom, hogy kell megcsinálni ezt a filmet.

Sándor Palinak összehoztam egy rövid novellavázlatot a Régi idők focijáról. Nem ez lesz a címe,⁵¹ persze. Ezt az előleget még felveszem a csoportjától. A B.–L. ügy után ugyan is kijelentettem, hogy a lábamat se teszem be oda. Hát a pénztár az más... A csoportvezetőkkel majd beszéljen a rendező.

Változatlanul írom a régi mozik folytatását. A Filmvilág változatlanul nem közli. Nem baj, majd kötetben. De lehet, hogy addig is kitalálok valamit, mert már nyomasztóan sok kéziratom van.

Vasárnap kint voltam Ágiéknál. Kis Ági alapított egy szállodát. Egy elvált asszony lakik benne, egy kalandos életű lengyel lány, egy félfülű egér (az egyik fülét ellőtték) és szerénységem. Több szoba nincs. Az egész ellátással együtt tíz forint, és nézhetem a kilátást.⁵²

A kicsi (Eszter) is nagyon kedves, és úgy el tudom képzelni, hogy Te is valami ilyen lelettél annak idején. A többiek is el tudják képzelni, és ilyenkor egy ideig a levegőben lóg a sírás. No, azért tartjuk magunkat, és vidáman kavargunk egymás körül.

(...) István elintézi, hogy idén is a Gellérből nézzük a tűzijátékot. István már az utazásban is intézkedik. Szerzett valutaigénylő lapot, és már be is adta. Szóval, megindultak a dolgok. Ők nyomasztóan rendesek. (Évi, István, Mari.) Mari alighanem beszámol majd Neked filmgyári élményeiről.

Cicus, már nagyon régen kaptam Tőled levelet. Lehet, hogy már arra sincs pénz? Na, majd hétfőn tíz óra után hívlak.

Remélem, elsejéig kapsz némi kölcsönt. Elsején pedig menj át egy másik áruházbá. Aztán majd csak megtalálsz a megfelelőt.

Csókollak!

Iván

[Budapest, 1972. augusztus második fele]

Cicuska!

Valamikor, múlt szombaton, István meghívott lecsós vacsorára. De előtte Éva felhívott, hogy a dolog kissé bizonytalan, mert István (...) édesanyja⁵³ rosszul lett, negyvenegy fok a láza, és szombat lévén egyszerűen nem tudnak egy orvost elérni. A dolog azért rendbe jött, és volt lecsós vacsora.

⁵⁰ Kállay Ilona (1930–2005) színésznő, aki Vera anyját alakította a *Lányarcok tikörben* című filmben. Hugh Leonard *Motel a hegyen* című darabjában próbált (Grainne Gibbon szerepét) augusztus második felétől, melyet szeptember 15-én mutattak be a József Attila Színházban Benedek Árpád rendezésében.

⁵¹ A filmnovella címe *Volt egy csapat*, de a film címe végül mégis *Régi idők focija* lett. A filmnovella megjelent: a Magvetőnél kiadott *Ötlettől a filmig* sorozat *Szabadíts meg a gonosztól* című kötetében, 1980-ban.

⁵² Ennek a szállodának az ötletét aztán Mándy beépítette *Arnold, a bálnavadász* (Móra, Budapest, 1977) című könyvébe. Sőt, magát a félfülűt is, valamint egy lengyel grófnőt. A könyvben egyébként Arnoldot olykor Kukunak szólítják – dr. Simon Judit elmondása alapján Kukunak Márkus Éva hívta egyedül a valóságban Mándyt (Mándy dr. Simon Juditnak írott, ebben a publikációban is közölt 1972. augusztus végi levelében is így szólítja meg Márkus Éva Mándyt).

⁵³ Csányi Katalin.

A mi Istvánunk aztán a következőket mesélte.

Ő ott ült a mamánál, és várta az orvost. Meg is jött egy rozoga aggastyán. Beesett az ajtón.

– Dr. Sz(...) L(...) vagyok, hol lehet pisilni?

István rámeredt, és a véccé felé mutatott.

– Az messze van – legyintett dr. Sz(...) L(...) – Jó lesz nekem a csap is. – Azzal belebronzolt a csapba.

István, a maga amúgy is tétova módján, mögötte ténfergett, és próbált valamit a mamáról mondani, meg hogy milyen orvoságokat kapott eddig. Sz(...) L(...), elvégezvén ügyét, leroskadtt egy székre.

– Kicsit pihenek, ha megengedi.

Szundított egyet. Majd azt mondta, hogy itt olyan jókat lehet pihenni.

Később azért megnézte a mamát is. Majd eltántorgott.

Néhány nap múlva megjött az Sztk. doktornő a Balatonról, frissen, fiatalosan (István szerint nagyon csinos), és mindenféle utasításokat adott. Majd néhány nap múlva gynomormérgezéssel kórházba került. Mármint az orvosnő. Most megint Sz(...) L(...) támo-lyog a mama körül. Ki tudja, talán elveszi feleségül.

Nemeskürtyéknél is voltam. Megkapták a lapodat. Kedvesek voltak, de rendkívül fáradtak. Ami nem is csoda, már csak a meleg miatt se. Nem is értem, hogy bírom. Ma egész nap veszekszem önmagammal. Miféle agyalágyult hülyeség miatt vállaltam el a B.–L. könyvet? Vén, hülye, agyalágyult harácsoló (igenis harácsoló!) alak vagyok! Mostanában ezzel nyavalygok, a saját baromságaim helyett.

Végre megjelent a Filmvilágban a Douglas Fairbanks.⁵⁴ Ez a harmadik a sorozatból. Karácsony tájt talán a következő is sorra kerül.⁵⁵

A Fabulyát és a Szürke lovat tudom küldeni. Mondd meg az illetőnek, hogy majd megszerzem a többit is (ha egyáltalán lehet), és, hogy ne rémüljön meg, a Szürke ló nem gyerekkönyv.

Ja, a Nemeskürtyék szomszédja teljesen megőrült. Mindig nyitva hagyja a kád csapját, és a lépcsőházban már leszakad a mennyezet, annyira beázott. Mindezzel senki se törődik. Kislánya is aranyos. Kiírja a liftre, hogy nem működik. Mert van egy rettenetesen öreg ember a házban, és akkor gyalog kapaszkodik fel az ötödikre. És közben, hátha tör-
ténik valami.

Halálfejeket rajzol kartonpapírra. Azt kilógatja az utcára, ha arra megy egy öregember. Aranyos kis gyermek. Még lehet belőle regényfigura nálam.

Tizenötödikén indult a film. A díszletet nem lehetett átvenni, csak nagy sokára, mert valami alapvető baj volt. A gyártásvezető egyszerűen nem volt jelen. De Csűrös Karola,⁵⁶ aki főzönőt alakít, jó kávé főzött nekem a pultnál. Robi lehet, hogy öngyilkos lesz. Azért persze, majd minden összerázódik. Én mindenesetre felügyelek a fiatal lányokra, akik a presszóban tevékenykednek (Bodnár Erika,⁵⁷ Bencze Ilona,⁵⁸ Bánsági Ildikó...).⁵⁹ Nem kell félni, tisztességes vagyok, túlságosan tisztességes. Bodnár Erikát (az ő kérésére) bevittem a Vörösmartyba, hogy nyomon kövesse a tálca útját a konyhától a vendégek asztaláig. Négy tálcat dobtak le éppen akkor a lányok. Magát a cukrászdát átfűrták, mert valamit

⁵⁴ M. I.: Douglas Fairbanks. *Filmvilág* 1972. aug. 15. (16. szám) 21–23., in: M. I.: *Regények II.* Palatinus, Budapest, 2005. 413–418.

⁵⁵ M. I.: Nancy Carroll. *Filmvilág* 1972. dec. 15. (24. szám) 21–23., in: M. I.: *Regények II.* 442–446.

⁵⁶ Csűrös Karola (1936): színésznő.

⁵⁷ Bodnár Erika (1948): színésznő.

⁵⁸ Bencze Ilona (1947): színésznő, rendező.

⁵⁹ Bánsági Ildikó (1947): színésznő.

beszereltek. És elvitték Kugler Henrik⁶⁰ képét. Két alak berohant, leszedték a képet. – A Mándy mondta! A Mándy mondta! – Szóval, voltak élmények.

Sándor Pali már előkészíti a focifilmet. De én olyan fáradt vagyok, Cicuska! Az erkélyen napozok minden reggel félórát, és csak úgy lógatom a fejemet. Locsolom a növényeket, és ömlik belőlem a végtelen panaszáradat. De hát, ezt már ismered. Csak Te mindezt olyan jól el tudod oszlatni.

Kis Ágit, a mamájával, pénteken kiviszem a gyárba. A Vörösmartyból indulunk. Majd meglátom, hogy zajlik le a dolog.

Csókollak, drága buksi!

Iván

Este 7 óra, és még mindig hőség!

[Budapest, 1972. augusztus vége]

Cicuska!

Mi van Veled? Te már végképp nem írsz? Mégse vagy egy hallgató író.

Még szerencse, hogy már nemsokára hétfő, és akkor úgyis felhívlak. Egyébként persze tudom, hogy sok a dolgod, meg hát alkatilag se vagy egy levélíró.

Közben volt István-nap, meg eső, meg tűzijáték a Gellértből. Berohantunk Istvánnal a Gellértbe, és én elintézttem Kapás úrral⁶¹ az asztalt. Mert ugye ő mégis jó ismerősöm, és mindent megtesz. Így is történt, csak közben mindig azt mondta: – Természetesen, Hubay úr, rendben van, Hubay úr.⁶²

Akkor, vasárnap, metsző hideg volt, és esett az eső. Atyádéknál ebédeltem, majd ebéd után ledőltem. Úgy hét tájt jöttek Éviék, kaptak kávé, és jól eldumálgattunk. Majd elindultunk a Gellértbe.

Természetesen nem a teraszon volt asztal, az eső miatt, hanem a Randevú teremben. Ennek én még örültem is, mert így háttal ülhettem a Gellérthegynek, és nyugodtan vacsorázhattam. Különbön rém kellemes volt, csöndes, meg álmosító. Évának említtem, hogy fiatal színésznők csapatát tulajdonképpen én rendezem a filmnél. Mire (...) ő (...): – Nahát, Kuku, te már olyan rossz vagy! Ezt megírom Jutkának! (Elnézés! Juditnak!) Veled már nem lehet bírni. Csak már Judit itthon lenne! (Ezzel egyetértek.)

Egyébként csak Mariról beszél, hogy mennyire el vannak tőle ragadtatva a filmgyárban. Nem kétséges, hogy valóban ügyes és lelkiismeretes.

L.–B. könyvet leadtam, remélem, már nem lesz vele dolgom. Na persze, az összeg második felét még szeretném megkapni. De aztán elég! Elég!

Aztán a film, a filmem!

Azt a részt forgatták, amikor a presszóban a vendégek ülnek. Szóval, a statiszták. Nahát azok olyan bumburnyákok voltak, hogy dührohámot kaptam. Megmondtam, hogy ezek egy asztalhoz nem tudnak leülni. És majd én hozok figurákat. Hoztam is legköze-

⁶⁰ Kugler Henrik (1830–1904) cukrász. A Vörösmarty (a Gerbeaud) elődjét, a Kugler cukrászdát ő alapította.

⁶¹ Kapás úr előbb a Hungária Kávéházban (a New Yorkban) volt fizetőpincér, utána került a Gellértbe. Mivel Mándy évekig járt a Hungáriába (leginkább Szécsi Margit költővel, de másokkal is), már onnan ismerték egymást.

⁶² Hubay Miklós (1918–2011) drámaíró, műfordítóval keverte össze Mándyt.

lebb, hétfőn. Szűcs Laci bácsit⁶³ (a Gáspár Margit⁶⁴ férjét), Kulcsárt,⁶⁵ a kis Katit⁶⁶ (az a kis szőke presszóslány a Lukácsból), Fakan Balázst,⁶⁷ Bikácsyt,⁶⁸ és hát én is leültem egy asztalhoz. Akkor már volt atmoszféra! Ezért a képért felelek. A többiért kevésbé.⁶⁹

Már Laci⁷⁰ is dolgozik, egyelőre még csöndesen. Csak azért rumlizik, hogy neki mindig vajaskenyeret kell enni, és el fog hízni.

Na igen, Csimu⁷¹ kint volt Ágival egy borús pénteki napon. Persze én vittem ki őket. Csimu meglepően jól viselkedett. Amíg nem forgattak, a gép mellett ült, és megilletődötten lógatta a lábát.

Forgatás közben arrébb húzódtunk. Én beültem az üres pénztárba. Persze ő is mellém ült. Mindenáron pénztárolni akart. De azért még csöndes volt, nem volt semmi baj.

Valahova eltűntem. (Hova?) Mire visszajöttem, már az Ági ölében bögött. Az történt, hogy nagyon belejött a pénztárolásba, és bár a gép nem zörgött, de egy takarítónó mégis elzavarta.

Csimu (bögve): Tudod, ki ültetett be ide? Az Iván!

Takarítónó: Iván? Miféle Iván? Az egy alkalmazott.

Csimu: Ha te tudnád, ki az az Iván...!

Félek, hogy a takarítónó tudta, ki az az Iván. Többen vigasztalták Csimut, de akkor már reménytelen volt az ügy. Aztán együtt elmentünk. Útközben már felderült. Csak mindenáron taxiba akart ülni. Hát taxi sajnos nem volt. Így buszba ültünk. Én leléptem a Szabadságnál.⁷² Őket is hívtam, de Anyádékhoz mentek ebédelni.

Mostanában délután két órától hajnalig forgatnak. Már nem nagyon járok ki. Minek? Egyszer még Éváékkel kimegyek, szombat délután, aztán elég volt. (...)

A Móra kiadótól kaptam haladékot a gyerekregény ügyében. Ez a jövő évi tervem.⁷³ Elég volt a filmgyári linkeskedésekből. (Na persze, a dohány az más.) (...)

A mozikönyvön dolgozom. Még néhány arckép, és akkor úgy tűnik, rendben. Azt már sejtem, hogy fejezem be.

Rosszul alszom, Cicuska, meg az időjárás is olyan hülye. A nagy hőség után a Teleki tér volt Európa leghidegebb pontja. Azért ez túlzás. Na, egész jól megvagyok, csak szeretek Neked panaszkodni.

Most megyek fürdeni. Holnap elkészítem a hajókofferben (bécsi szatyor) a Patyolatos csomagot.

Írjál, drágám, és érezd jól magad! (Ha filmet láttál, arról írd.)

Szervusz, Egyetlenem!

Csókollak!

Iván

Megszámoztam az oldalakat, mert fordítva kezdtem!

⁶³ Szűcs László (1901–1976): dramaturg, író, főiskolai tanár.

⁶⁴ Gáspár Margit (1905–1994): író, műfordító, főiskolai tanár.

⁶⁵ Karcsai Kulcsár István.

⁶⁶ Horváth Katalin pultos-felhasználó a Lukács cukrászdából.

⁶⁷ Fakan Balázs (1933): dramaturg, forgatókönyvíró.

⁶⁸ Bikácsy Gergely (1942): író, filmesztéta, filmkritikus, egyetemi tanár.

⁶⁹ Nem tudjuk, mire céloz itt Mándy, mert az ebben a bekezdésben említett személyek nemcsak, hogy nem szerepelnek a Lányarcok tükörben kész verziójában, de Bikácsy Gergely és Fakan Balázs egybehangzó véleménye szerint egyáltalán nem vettek részt a forgatáson, tehát még csak próbafelvétel, utólag kivágott jelenetben sem.

⁷⁰ Márkus László, aki Vera apját játszotta Bán Róbert filmjében.

⁷¹ Szilágyi Ágnes Judit beceneve, amit Mándy felhasznált az *Arnold, a bálnavadász* című könyvében.

⁷² A Keleti pályaudvarhoz – és Mándy lakhelyéhez – közeli Szabadság szállónál, ahová ebédelni járt az író.

⁷³ Csak 1977-ben jelent meg Mándytól gyerekkönyv, az *Arnold, a bálnavadász*.

[Budapest, 1972. szeptember 7.]

Drága Cicuska!

A moziköteten dolgozom nagy lendülettel. De azért csak fékezük meg Bálint⁷⁴ fantáziáját. Félénkebb emberek keresztet vetnek, ha ezt a nevet hallják. Na, ezt csak úgy mondom. És abban a biztos tudatban, hogy úgyni hiába. Minden hiába... Én még többször összeomlok, de bár már csak ott tartanánk.

Cicu! küldtem neked egy Film Színházat, savanya képpemmel.⁷⁵ Mégis, hogy csökkenjen a honvágy.

Közben megy az olimpia a tévében – hang nélkül –, különféle kislányok futkároznak. Az ugandai vezet.

Azt kérde, ki alakítja Verát. Hát nem írtam erről? Egri Márta.⁷⁶ (...) Dicsértem is nagyon múltkor a Dessewffy palotában. Mert ott volt a felvétel. A Szabolcs lakás helyszíne. Tudod, az a nagy palota a Bródy Sándor utca és Múzeum körút sarkán.⁷⁷ (...)

A Dessewffy palota fantasztikusan jó hely, rengeteg apró, kis szobával, meg beugróval, és belső folyosóval. Két remek arcot is hoztak a Szabolcs lakásban, egy öreg utcai csavargót és egy eszelős vénasszonyt. Az utóbbi Fellner rokon. Egyszer már láttam is valamilyen kisebb szerepben.

(...)

Van egy Fitzgerald könyvem, *Az éj szelíd trónján*,⁷⁸ de ez nem olyan jó. Hiába, mindenkinek akadnak fáradtabb írásai. Azért remélem, hogy az én mozikönyvem mégse lesz olyan fáradt.

Az ugandai kislány már nem vezet. A magyar kislány tört az élre. Azt hiszem, Balogh Györgyi.⁷⁹ Mindez a 400-as távon. Tudod, azért érdekesek a versenyek. A győztesek majdnem mindig görcsösen zokognak a dobogón. Nyakukban az aranyérem, ott állnak a dobogón... szóval, az életük nagy pillanata, és rázza őket a sírás. Ha filozofikus alkat lennék, azt mondanám, a győzelmet se lehet elviselni.

Ne vess meg érte, de közben állandóan magamat látom, ahogy valamilyen novellista olimpián a dobogón állok, és szól a zene, a magyar zászló felrepül a magasba, a nyakamba akasztják az aranyérmet. Nem zokogok, férfiasan tartom magam, de azért...

Friderika⁸⁰ (aki úgy látszik, megbocsájtott) írta, hogy egy német kiadó hölgy (egyéb-ként a testvére)⁸¹ negyedikén Pestre jön, és meg akar ismerni. Hát majd fölkeresem a

⁷⁴ Lugosi Bálint, a kor népszerű belsőépítész. 1973-ban ő hozta rendbe, alakította át Mándyék Mező Imre út 25. szám alatti lakását – ennek a levélnek az írása idején már tervezték a felújítást. Dr. Simon Juditnak rögtön tetszett a felújítás ötlete, Mándy viszont – aki úgy általában sem szerette a változásokat, azt, ha a megszokott környezetéből ki kellett mozdulnia – idegenkedett tőle.

⁷⁵ *A Film Színház Muzsika* folyóirat 1972. augusztus 26-i (35.) számát, melynek 8. oldalán szerepel Mándy *Az én presszóm* című írása, a 8–9. oldalon pedig Endrényi Egon felvételei láthatók a *Lányarcok tükrömben* forgatásáról, köztük két Mándy-fotó.

⁷⁶ Egri Márta (1950): színész.

⁷⁷ Bródy Sándor utca 4.

⁷⁸ F. Scott Fitzgerald: *Az éj szelíd trónján*. Fordította Osztoivits Levente. Európa, Budapest, 1972.

⁷⁹ Balogh Györgyi, Szomov Sándorné (1948): atléta, rövidtávfutó, edző. 8. helyezést ért el az 1972-es olimpia 400 méteres számának döntőjében.

⁸⁰ Friderika Schag.

⁸¹ Hildegard Wilma Maria Grosche (1913–2006): kiadóvezető, műfordító. Többek között Déry Tibor, Mészöly Miklós, Nadas Péter és Németh László fordítója. Könyvekben megjelent Mándy-fordításai: az *Előadók, társszerzők* kötet két nyitó elbeszélését, az *Előadó érzékiet* és az *Előadó eltűniket* egy közös német címmel ültette át németre: Iván Mándy: *Biller war hier!* Aus dem Ungarischen von Hildegard Grosche, in: *Ungarn. Mit 8 Graphiken ungarischer Künstler*. Auswahl und Redaktion Má-

Royalban⁸² egy félórára. A mozikötetben ott tartok, hogy Mabel Norman⁸³ és Zsámboky egy cukrászdában ülnek, és körülöttük felmerülnek a régi idők híres komikusai. Fatty,⁸⁴ Harold Lloyd,⁸⁵ Ford Sterling⁸⁶ stb... Mind el akarják vinni Mabelt, de ő kitarat Zsámboky mellett. Meg tudom érteni! Csók, drágám!

Iván

[Budapest, 1972. szeptember 14.?)

Cicuska, drága!

Némely leveled, a „Kedves Mindenkinek” című sorozat, olyan, mint egy szimultán regény. De komolyan, kitűnően mozgatsz egyszerre több figurát, és egészen váratlan, ahogy egyikről átvágasz a másikra. A sorozat utolsó darabjában egészen meglepett, ahogy minden átmenet nélkül egyszerre csak felém szólsz. Mármint hogy bánatosan üldögélek az én presszómban.

De ez persze csak az én sötét és egészen elvetemült humorom. Az utolsó „Kedves Mindenkinek” elragadtam anyádektól, és boldogan olvasom. Egyébként, eltekintve minden iróniától, csakugyan nagyon jól kezeled az „anyagot”. Én például némileg képet kaptam önmagamról.

A filmet közben befejezték. Mint már jeleztem, három hétig tartott az egész. El lehet képzelni! Mert hiába kiváló a Bodnár Erika, ha az egésznek nincs léghőre.

Az utolsó napon nem voltam kint a forgatáson. Éviékkel és Flóriánékkal⁸⁷ kimentünk Szentendrére. Minden nagyon kellemes volt, de azért egy kicsit bánatosak voltunk, jó ég tudja, miért. Pedig még jól is ebédeltünk a Pokolcsárdában. Éviék különben nagyon örültek a lapodnak.

(...)

Mialkowszkyval⁸⁸ végre összeültünk a Candida⁸⁹ főpróbája után. Tényleg elég sok baja van. Fia, Jancsika,⁹⁰ egyszerűen nem akar iskolába járni. (Ki hallott ilyet!) Inkább feleségül veszi a húszéves angoltanárnőjét. Szinte⁹¹ néha üvöltve berohan, és letolja Erzsit, hogy miatta ment így tönkre minden.

(...)

Nemeskürty telefonált az előbb, hogy a Keleti-vígjáték⁹² bemutatójára menjek el. Csak

tyás Domokos und Hildegard Grosche. Horst Erdmann Verlag, Tübingen–Basel, 1975. 199–226. Emellett a *Zsámboky mozijából* az eredetileg *Greta Garbo* címen futó részletet: Iván Mándy: *Greta Garbo*, in: *Stimmen der Völker. Baden-Württembergische Literaturtage, Sindelfingen. Materialsammlung 1985*. Bearbeitung von Imre Török. Stadt Sindelfingen, Sindelfingen, 1988. 96–104.

⁸² Az Erzsébet körüti Royal Nagyszálloda (jelenleg: Corinthia Grand Hotel Royal).

⁸³ Mabel Norman (1892–1930): amerikai színésznő, forgatókönyvíró, rendező, producer. A róla szóló részt lásd: M. I.: *Zsámboky mozija*, in: M. I.: *Regények II*. Palatinus, Budapest, 2005. 428–432.

⁸⁴ Roscoe Arbuckle, művésznevén: Fatty (1887–1933): színész, filmrendező.

⁸⁵ Harold Clayton Lloyd (1893–1971): színész, komikus és producer.

⁸⁶ Ford Sterling (1883–1939): színész, komikus.

⁸⁷ Kaló Flórián (1932–2006): színész, író.

⁸⁸ Mialkowszky Erzsébet (1928–1988): jelmeztervező.

⁸⁹ George Bernard Shaw darabja, melyet 1972. szeptember 15-én mutattak be a Madách Színházban, Kerényi Imre rendezésében.

⁹⁰ Szinte János (1955), aki később szobrász, festőművész lett.

⁹¹ Szinte Gábor festőművész (1928–2012) díslettervező, grafikus, festő (aki festett is egy Mándy-portrét), Mialkowszky Erzsébet férje.

⁹² Keleti Márton *Fuss, hogy utolérjenek!* című, színes, zenés, bűnügyi filmvígjátéka, melyet 1972. szeptember 14-én mutattak be.

egy jegyet ad, mert ő és családja nagyon vigyáznak rám. Nyaraltak a Balatonnál. Ő fogideggyulladását kapott, Harrietnek kiújultak az epebántalmai.

Én éppen a Patyolatból tértem haza a hajókofferommal. Ez bánatos ügy, ahogy kipakolok. Hát tudod, ahogy szétrakom az ingeket, meg a törölközőket a rökin. Itt most már csak az segített, Te drága Buksika, hogy mindjárt leültem levelet írni.

Azért írok persze mást is. Chester letolja Zsámbokyt, Zsámboky letolja Constance Talmadget a filmsorozatban.⁹³ Chester Conklin egy öreg komikus,⁹⁴ aki rettenetesen gyűlöli Chaplint.⁹⁵ Miután Chaplin világsiker lett. Constance Talmadge pedig egy kedves, bohém színésznő.⁹⁶ Mindenféle link társaságba keveredik, és Zsámboky ezt nem nézi jó szemmel.

Október az ronda hónap lesz, mert akkor meg kell írnom a focinovellát Sándor Palinak. Azt hiszem, bőven merítek majd A pálya szélénből.

Még jó, hogy addig a filmregényben olyan pontra jutok, hogy aztán egy kicsit pihentethetem az anyagot. De soha többé ilyet, hogy egyszerre kettőt! Ez agybaj, és felelőtlen-ség. Az én koromban már igazán lehetne ennyi eszem.

Kerényi Imre is előkerült a Madách színházban. Mintha olyasmit akarna, hogy lépjünk fel a Zelkkel⁹⁷ a tévében, mint táncoskomikusok. Mondta, hogy most a Szakonyi⁹⁸ és a Gyurkovics⁹⁹ lépnek fel, mint Ding és Dong. Ez rosszat tett nekem, ettől becsavarodtam, és elszedelegetem a jeles rendező elől. Képzeld, én és a Zelk, mint Ding és Dong. Vagy, mint Stan és Pan...

Csókollak, drága Cicuska!

[Budapest, 1972. szeptember 19.]

„Fékezétek meg Lugosit!”¹⁰⁰

Drága Cicuska!

Most először Csimuról, de csak magánhasználatra, amint a szövegből úgyis kiderül.

Anikó¹⁰¹ mesélte egyébként, aki elvitte egy cukrászdába. Ági nem volt velük, de úgy tűnik, mégse volt semmi botrány. Szóval, Csimuban megindult a költészet. Ismét a családjáról, gyerekeiről mesélt.

Van két lánya, mesélte, de az egyik mindig beteg, most is fáj a füle.

– Tudok egy kitűnő orvost – mondta Anikó. – A doktor Simon Juditot. Az mindjárt meggyógyítaná, csak az a baj, hogy most éppen Svájcban van.

– Igen, azt én is ismerem. Az egyik lányomat egyszer már elvittem hozzá. Leoperálta a beteg fülét, betette egy frizsiderbe. Ott hagyta néhány napig, aztán szépen visszatette. Teljesen meggyógyult a kislány.

Hát Cicuska, nem tudtam, hogy így gyógyítasz. Legközelebb meggondolom, ha valami lesz a fülemmel. Mégis, hogy bedugd a hűtőszekrénybe...!

⁹³ Lásd: M. I.: *Zsámboky mozija*, in: M. I.: *Regények II.* Palatinus, Budapest, 2005. 476–480. és 480–483.

⁹⁴ Chester Conklin (1886–1971).

⁹⁵ Charlie Chaplin (1889–1977): filmrendező, forgatókönyvíró, színész.

⁹⁶ Constance Talmadge (1898–1973).

⁹⁷ Zelk Zoltán (1906–1981): költő, író.

⁹⁸ Szakonyi Károly (1931): író, drámaíró, dramaturg.

⁹⁹ Gyurkovics Tibor (1931–2008): író, költő, pszichológus.

¹⁰⁰ Lugosi Bálint belsőépítésre utal Mándy.

¹⁰¹ Dániel Anna.

De ez még csak bevezetés a történetben. (Anikó egyébként meg akarja írni a fület, de azért én is megírom. [...])

Csimu tovább mesélt a gyerekekről.

– A nagyobbik az nagyon helyes, az okos. De a kicsi, az már egészen más. Lusta, meg kövér, és igazán nagyon lusta, örökké alszik, és ha nem alszik, akkor csak tömi azt a nagy fejét. Tudod, a nagyobbik nem is szereti. Megmondhatom neked, hogy nem is szereti. Vigyáz rá, meg minden rendben van, de nem szereti.

– De szereti – mondta Anikó, a jó pedagógus. – Csak tulajdonképpen nem tud róla. De ha már ilyen rendesen törődik vele, akkor azért mégiscsak szereti.

– Hát igen, az lehet – mondta Csimu eltűnődve.

Mit szólsz ehhez az átokhoz? Mondtam én mindig, hogy zseniális. Mármint személyiség. Anikóék most persze nagyon felkarolják, mert úgy hiszik, hogy egy kissé mellőzik az Eszter miatt. Erről egyébként szó sincs.

Anikó majd ír Neked, lehet, hogy ezt is megemlíti. Te ne tudj semmiről.

Mondtam, hogy hozzák el egyszer a Lukács cukrászdába Csimut. Anikó vállalkozott rá, hogy szombat délután behozza. Huszonharmadikán. Később felhívott, hogy Tamu¹⁰² is csatlakozik a csapathoz.

– Mi az? Még egy gyerek?

– Dehogy! Erika, Mária,¹⁰³ Antónia...¹⁰⁴

– Ja, igen, így már értem.

Ma, kedd délután, felhívtam anyádat. Közöltem vele, hogy beszélünk telefonon. Már tudott a Csimu-féle meghívásról.

– Csak még egy vendég lesz.

– Még egy? (Csüggedt hang.)

– Hát én!

(...)

Szombaton tébolydába kerülök úgyis.

Délelőttre meghívtam Kálnokyékat¹⁰⁵ és Sugárékat¹⁰⁶ a Vörösmartyba. (...) Délután négykor Csimuék. (Még nem tudom, kivel vagy kikkel bővülve. Mit tudom én! Lehet, hogy Csákányék¹⁰⁷ is ott lesznek. Csak rajta! Tessék! Az egész ház!)

Később bejönnek értem Éviék. Ugyanis este megyünk a József Attila Színházba meg nézni valami blőd, zenés vígjátékot.¹⁰⁸ Hát szeretnék túl lenni azon a napon!

Na és vasárnap kimegyek Ágiékhoz ebédre. Ne aggódj, most megyek másodszer, mióta így magam vagyok.

Láttuk a Candidát. (Te, lehet, hogy erről írtam már?) Azazhogy én láttam a főpróbán. Editke¹⁰⁹ kitűnő ezúttal. (Persze, hogy írtam erről! Önismétlés! Szenilitás!)

¹⁰² Kerékgyártó Mária, Dániel Anna lánya.

¹⁰³ Dániel Anna lányának, Kerékgyártó Máriának a hivatalos keresztnéve az Erika, mégis a Mária nevet használták.

¹⁰⁴ Az Antónia név már csak Mándy ironikus túlzása, utalás Mária Antónia királynééra.

¹⁰⁵ Kálnoky Lászlóék: a költő, akivel együtt valószínűleg meghívta Mándy a feleségét, Kálnoky Lászlóné Marikát is.

¹⁰⁶ Sugár Gyulák: Sugár Gyula (1924–1991) festő, és valószínűleg a felesége, Corà Erzsébet (1927) festő.

¹⁰⁷ Csákányék a Vécsey utca 4. szám alatt ugyanazon az emeleten laktak, mint dr. Simon Judit szülei. Csákány István dr. Simon Judit apjának barátja volt, akivel gyakran együtt kirándultak. Mándy megjegyzése itt ironikus, arra utal, hogy kicsit túl sok mindenkit hívott meg.

¹⁰⁸ Hugh Leonard *Motel a hegyen* című darabját.

¹⁰⁹ Domján Edit (1932–1972) színésznő, aki a címszerepet játszotta.

Most nemsokára vacsorázom. Krémsajt – teával. A krémsajtot rám sózták, nem is szeretem. Tegnap vettem, remélem, ma este még jó lesz. Betettem persze a hűtőszekrénybe. Amit minden hónapban kiolvasztok.

Ez megint borús dolog, ahogy kirakosgatom a vacsorámat. Tea, vaj (ezúttal krémsajt), parizer, sonka. Meg kell jegyeznem, nekem nagyon szép sonkát adnak. Amikor már hozzáülök, az jó, csak az előkészületek.

Te, láttam egy Forman-filmet,¹¹⁰ amit Amerikában készített, szülők és gyerekek kapcsolatáról. Nagyszerű! Ha ott rábukkansz, feltétlenül nézd meg.

Már nincs messze az idő, amikor együtt ülünk be egy bázeli moziba. Meg színházba. Persze, hogy megnézzük a *Sirályt*. Meg presszóba is megyünk. Meg kávéházba. Csak engem látogatóba ne vigyél! Mondd, hogy a férjed búskomor! Sok csók!

Iván

[Budapest, 1972. október első fele]

Cicuskám!

(...)

Talán december nyolcadikán, pénteken indulnék. Akkor Te ki tudnál jönni. Vagy szombaton mégse tudnál kijönni? És akkor inkább kilencedikén üljek vonatra, mivel a vasárnap biztosan jó neked? Ezt még majd megbeszéljük, telefonon vagy levélben. Bár mostanában még ritkábban írsz. Már szimultán regényeidet se olvashatom. (Ezt egyébként igazán ne vedd a lelkedre. Én aztán megértem, hogy se időd, se kedved levelet írni.)

Most a futball-szövegkönyvön dolgozom gőzerővel. Rengeteg párbeszéd van benne. Ez rendben is volna. De a többi? Egyáltalán, van-e többi?

Elég sokat meríték A pálya szélénből. Miért is ne? Még egyszer nem tudok kitalálni focilegendát. Csak itt Csempe-Pempét Minariknak hívják, és mosodája van. Szóval, azért nem csúszott le annyira, mint Csempe-Pempe. Lesz benne néhány szenvedő nóialak. Érdekes, nálam a nők elég sokat szenvednek. (Csak a papíron.)

Pénteken levetítik a Lányarcokat a Hunnia kis vetítőjében. A vágás, úgy látszik, már megtörtént. Még a hanggal nincs minden rendben, ahogy Robi mondta.

Hogy még mi nincsen rendben, azt Robi nem mondta.

Telefonon beszéltem vele. Úgy tűnik, meg van elégedve a filmmel. Többeket említett, hogy mennyire tetszett nekik. (...) Én félek, hogy egy kicsit üres film lesz ez, sok (vagy legalábbis néhány) jó szereplővel.

Sándor Pali dramaturgnője¹¹¹ könyvtárban gubbaszt, és régi sportlapokból jegyzetel nekem. Ez mindenesetre nagyon kellemes. Legalábbis nekem – olvasni. Neki kevésbé, mert nem érti a futballt, meg utálja. Maga a mester (S. P.) egyszerre több tévéfilmen dolgozik. Az egyik éppen egy Krúdy-regényből készül. (Őszi versenyek.)¹¹² (...)

(...)

Istvánnal kiválóan intézzük az útlevel- és vízumügyeket az Ibusznál. Azt hiszem, népszerűek vagyunk, de különösen én. A vízumnál találtunk két lányt, akik körülbelül úgy értették a dolgot, mint én. (Nem, mint István.) Örökké átkopogtattak egymásnak az üvegablakon, és a világitásra panaszkodtak. El tudom képzelni, hogy San Salvadorba kapok vízumot. Egyáltalán, van ilyen? Vagy csak a bélyegen?

¹¹⁰ Az 1971-es *Elszakadást*, Forman első amerikai filmjét.

¹¹¹ Bíró Zsuzsa (1933): dramaturg, forgatókönyvíró.

¹¹² A Krúdy Gyula (1878–1933) azonos című könyvéből készült *Őszi versenyeket* végül Zsurzs Éva rendezte meg, 1975-ben mutatták be.

Nem baj, Cicus, azért már lassan október közepe, és lassan mégiscsak útra kelek.
Csók, drágám!

Iván

[Budapest, 1972. október második fele]

Drága Jutka!

Hát nagyon elegáns vagy azokon a képeken, olyan igazi nagyvilági hölgy. Kedvesek különben a japán lányok, megkapó köntöseikben, teljesen gyerek arcukkal. Ami azt illeti, Te olyan meghatóan üldögélsz abban az idegen társaságban. Persze, nem attól idegenek, hogy japánok, hanem úgy általában az egészben van valami megfoghatatlan káprázat.

Ami az ottani lötyögést illeti... Azt hiszem, teljesen igazad van, hogy nem akarsz túl sokat mászkálni. Tudod, engem különben is rá lehet venni ilyesmire. Mármint, hogy minél kisebb körzetben császkáljak. De tényleg, Te éppen elég fáradt lehetsz, és aztán Svájcban igazán elég látnivaló akad. Különösen egy olyan pesti ragacsnak, mint én.

Mamád persze teljesen elszédült, amikor nézte a képeket. Atyád a maga tartott módján csak meghatottan pislogott. És hát rám is megtette a maga hatását. Egyszerre csak itt voltál a szobában. Igaz, eddig is itt voltál. De most látványosan. (...)

Az új kötetnek (Mi az, öreg?) megjött az első levonata. Úgyhogy maga a kötet is megjelenik rövidesen. Lehet, hogy majd viszek magammal példányt. Én úgy érzem, talán a legjobb kötetem, az álmok mellett.¹¹³ Mégis, ez az igazi őszanyagom. Halott szülők, meg ilyesmi... De most már szélesíteni kell a tematikát. Erre van is mód, meg lehetőség. Például mindjárt a Zsámboky utazása c. novella.¹¹⁴ No, ez még nincs meg, csak úgy tűnődöm rajta. A régi anyag, főként a régi figura, de mégis valami egész másfelé vezet.

(...) Megnéztem a II. Lajos királyt a Madáchban.¹¹⁵ Hát, tudod, én szeretem Szomoryt, de azt hiszem, ez nagyon affektált darab. Közben azért igazi költészet van benne. Szegény, topis II. Lajos örökké arról álmodozik, hogy olyan igazi király szeretne lenni. Szóval, én még csak megvoltam a darabbal, de Flórián, aki különben se szereti Szomoryt, még a Párizsi regényt se, egyszerűen kinyúlt a maga teljes hosszában. Neki senki és semmi se tetszett. Huszti¹¹⁶ (minden híresztelés ellenére) kiváló színésznek tartja. De azt mondja, éppen mert olyan természetes színész, ezt a természetellenes hülyeséget nem tudta eljátszani. Ebben kétségkívül van valami, de azért nem egészen. (...)

A futballnovella lassan, nagyon lassan, befejezéséhez közeledik. Egyébként roppant terjedelmes. Én már ezt úgy fogom fel, mint forgatókönyvet. Szeretném, ha mások is így lennének vele. Főként ami az ügy anyagi oldalát illeti. Gondolom, vannak benne jó dolgok, főként, amit A pálya szélénből merítettem. Látod, annak is milyen tisztességes kritikai sikere volt külföldön, több mint ötven bírálat. De közönségileg már nem. Azt hiszem,

¹¹³ M. I.: *Egy ember álma*. Magvető, Budapest, 1971.

¹¹⁴ Mándy egyik kötetében sem szerepel ilyen című novella. Lehetséges, hogy a *Zsámboky mozija* egy részeként dolgozott ezen az íráson. Ennek a könyvnek van egy rövid szakasza, ahol Adolphe Menjou tanácsokat ad Zsámbokynak, hogy utazáshoz milyen öltözetet válasszon – nem kizárható, hogy ez az írás született az alapötletből, már csak azért sem, mert a levél keletkezése után, a *Kortárs* 1973/9-es számában jelent meg, igaz, *Adolphe Menjou* címmel. Mivel Mándy később is írt Zsámboky-történeteket (például az 1989-es *Őnéletrajz* című kötetében jelent meg a *Zsámboky viszszerzés*), az sem kizárt, hogy egy önálló novellára gondolt, ami aztán nem született meg.

¹¹⁵ Ádám Ottó rendezésében mutatták be Szomorý Dezső (1869–1944) darabját, a premier napja 1972. szeptember 30. volt.

¹¹⁶ Huszti Péter (1944): színész, rendező. A címszereplőt játszotta a *II. Lajosban*.

ott is körülbelül húsz év kéne, amíg valahogy megszoknak az olvasók. És ez bizony eléggé elkésztő. De hát nem tudok olvasmányosabban írni, nem azért, mert nem akarok, hanem mert egyszerűen nem tudok.

Délután Éviékkel megyünk az Ódry Színházba, megnézni a főiskolások vizsgaelőadását. A vágy villamosa.¹¹⁷ Valamikor a Madáchban láttam, Tolnay Klárral.¹¹⁸ Nem tetszett túlságosan. Ebben Egri Márta játszik, aki a filmemben (ez aztán önérzet!) a Vera. A filmemben szerintem kiváló. Ő meg Bodnár Erika a film oszlopai. (...) Nemeskürtynek különben tetszik a film, most már úgy egészben is látta.

Csók, drága!

Iván

[Budapest, 1972. október 28.]

Cicuska, drága!

Néhány nap, és november. Mi több! A sarki kisboltban már megjelentek a Mikulások. Mire pedig maga a Mikulás is megjelenik, én már Nálad vagyok. Mégis, azt hiszem, hogy dec. hatodikán (szerda) ülök vonatra. Azt mondtad, hogy a hétköznapi is rendben van. Szóval, hogy akkor is ki tudsz jönni. Mert ha nem jössz ki, és én ott állok csomagjaimmal...!

Megkaptam a vízumot, elég gyorsan. Most már csak a valutát kell elintézni Kulcsárral. De előbb még megváltjuk a jegyet. Természetesen hálókocsira. Egy igazi úr nem is utazhat másképpen.

Furcsa, de már magán a lakáson is lehet érezni valami várakozást. (Hát ha még tudná, hogy mi vár rá!) A konyhában a csészek és tányérok megint úgy rendeződnek el, mint amikor nyáron édesanyád elkészítette. Amikor visszajöttem Balatonról az üres lakásba. De a szomorúság elmúlt róluk. Alighanem rólam is. Vagy legalábbis múltófélben.

Az utószinkron Rendező Robinál...¹¹⁹

Cicuska, ez egy lázalom! Úgy hallom, mindenhol a világon csinálják, de el se tudom képzelni, hogy így meg lehessen teremteni valamit a régi hangulatból. A színészek (jelen esetben színésznők) egy sötét teremben kiabálják a mondatokat. Vagy suttogják, vagy lihegik. Közben a vásznon néma jelenetek a filmből. Aki éppen nincs szövegben, az fáradtan elnyúlik, vagy éppen alszik, mint Bencze Ilona. Teljesen kimerültek, mert aznap már a hatodik helyen voltak. És aztán innen még tovább a tévé vagy a rádió. Iszonyú életforma. És azt hiszem, ez a színjátszásnak se használ. Így csak elpusztulni lehet.

Én ott álltam a cetlivel. Mert néhány mondat helyett, amit be kellett hoznom a presszó fegyelmi tárgyalásába,¹²⁰ kisregényt írtam. Ezen persze röhögtek. Csak éppen egy-két mondatot kellett beszúrnom a vezetőnő, meg néhány kisasszony szövegébe.

Robi, éppen rémesen fáj a gyomra, odafent ült egy dobozban, és leszólt.

– Iván még itt van?

– Még itt vagyok.

– Most egy mondatot a Ronyecz Marinak!¹²¹

¹¹⁷ 1972. október 19-én mutatták be az Ódry Színpadon, Egri Márta Stellát alakította.

¹¹⁸ 1962-ben mutatták be a Madáchban, Tolnay Klári Blanche-ot játszotta. Ez volt a darab magyarországi ősbemutatója.

¹¹⁹ A *Lányarcok tükrében* utószinkronja Bán Róbert rendezőnél.

¹²⁰ Az a jelenet, amikor egy fegyelmi tárgyaláson döntenek arról, hogy a filmbeli Borikát (Bodnár Erika) eltávolítják munkahelyéről, a Barbara eszpresszóból. (Mint később kiderül, a zuglói Ketteskénbe helyezik át.)

¹²¹ Ronyecz Mária (1944–1989): színésznő.

Összevissza szaladgáltam a sötétben, semmiféle mondatot nem találtam, semmit se szűrtem be a Ronyecz Marinak. Majd felbotorkáltam a Robi fülkéjébe (na, ez az út se volt olyan egyszerű), és odaadtam Robinak a cetlit, mondja be ő a szöveget.

Azért a lányokkal jól eldumáltam. (...)

Flóriánnal (...) megnéztük a Chagall-kiállítást.¹²² Kiváló zöld szamarai vannak, meg havas háztetői. Persze rengetegen voltak, és a sznobok nagy lihegése.

Utána a Várban ebédeltünk, förtelmesen. A Dísz-téren a Korona cukrászdában ittunk kávét, az is förtelmes volt.

Ja, egy életkép a Lukácsból. (Elnézést a naturalizmusért!) Írok a cetlikre, eltűnődve felnézek. Egy új kisasszony áll előttem. Bájos mosollyal megkérdi.

– Akar szart inni?

Én rémülten. – Hát inkább nem... ha nem muszáj...

– Csak azért kérdem, mert most egy olyan főzőnőnk van! Inkább hozok magának narancsdszúszt.

Kedves volt tulajdonképpen.

Egyébként aznap felmentem (...) Elek¹²³ villájába. Ők vittek fel kocsival Kézdivel.¹²⁴ Hát az tényleg villa, meg lovagtermek. Igazi kandalló, és minden igazi. Hogy mit fizetnek érte, azt ne is firtassuk. És, hogy miből? (...) Elek könyvét visszautasították, a Martinovicsot.¹²⁵ Egyáltalán nincs semmiféle könyve. Kézdi a tévének csinál gyerekfilmeket.

Én úgy érzem, jó kiadós novellát írtam Sándor Palinak. Jövő héten kezdem a gépelést. Szeretném rendbe tenni azt a dolgot utazásomig. Kicsit használtam A pálya szélént, kicsit a Régi idők moziját. De még így is nagyon sok új anyagot nyomtam bele. Tulajdonképpen jó filmet lehetne belőle készíteni. S. P. már mindenesetre nagyon izgatott.

A Diákszerelem¹²⁶ a lyoni rövidfilmfesztiválon indul. Föltehetően most se nyer semmit (nem is tudom, vannak-e díjak), de azért jó, hogy szerte a világon mindenfelé feltűnik.

A Zoro halála megjelent egy spanyol antológiában.¹²⁷ Egy spanyol úr írt eléje spanyol előszót.¹²⁸ Kilencszáz froncsit kaptam érte. Előbb jött, mint a kötet. Mindegy, ebből még úgyse telt volna egy spanyol nyaralásra.

Ma, szombat este, hétre Szabó Pistáékhoz¹²⁹ megyek. Hétfőn Vas Pistáékhoz.¹³⁰ Közben, vasárnap délelőtt törölgetés. Nagyon jól rázom a rongyot az ablakból. A zoknikat is áztatom, áztatom...

Csók, drágám!

Iván

¹²² A Chagall-kiállítás 1972. október 14-től november 5-ig tartott a Múcsarnokban.

¹²³ Elek Judit (1937) filmrendező, forgatókönyvíró.

¹²⁴ Kézdi-Kovács Zsolt (1936–2014): filmrendező, forgatókönyvíró, Elek Judit férje.

¹²⁵ Mándy itt a Martinovics-forgatókönyvre utal, amit Elek Judit 1971-ben írt a Budapest Filmstúdió-nak, ahol a film aztán nem készült el. Elek Judit végül 1980-ban forgatott tévéfilmet az anyagból, ugyanazzal a címmel, mint ahogy az könyv formájában megjelent 1983-ban a Magvetőnél: *Vizsgálat Martinovics Ignác szászvári apát és társai ügyében*. A könyv társszerzője Benda Kálmán (1913–1994) történész, levéltáros volt.

¹²⁶ Szomjas György 1968-ban készített rövidfilmje, mely Mándy azonos című novelláján alapul.

¹²⁷ *A Hungría en sus cuentos del siglo XX* című antológiában, María M. de Kása fordításában, *La muerte de Zoro* címmel, a Corvina Kiadónál, 1972-ben.

¹²⁸ Dr. Salvador Bueno Menéndez (1917–2006): kubai író, esszéista, kritikus.

¹²⁹ Szabó István (1938): filmrendező.

¹³⁰ Vas István (1910–1991): költő, író, műfordító.

[Budapest, 1972. november 5.]

Cicuska, drága!

Hát most már aztán igazán közeledik az utolsó menet. Még egy hónap, és vonatra ülök. Már szoltam mamádnak, hogy majd segítsen pakolni. Tényleg, mit vigyek magammal? Egy sötét ruhát, hogy ha mégis meghív valaki. No meg néhány inget, gatyát, bádogzoknit. (Amit nem is oly régen hozzám vágott hón imádott hitvesem.) De most nem bádog, mert magam mosom és áztatom.

Ez egy vasárnap délután, ami most szombat, mert november ötödike. Éppen délelőtt fejeztem be a futball-filmnovella gépelését. Kérlek, negyvenöt oldal lett. Ami azt jelenti, hogy még több. Így gépelés közben valahogy rendbe tettem a nagyobb slamposságokat. Akadt bőven. Közönséges, ócska hülyeségek. Elsőkézből leírt számárságok. És ennek megint csak ez a riasztó türelmetlenségem az oka. Ha valamitől félek magammal kapcsolatban, akkor ez az iszonyatos, égő türelmetlenség. Nem is lustaságból ered, a jó ég tudja, miből. Igazán törődöm az írásaimmal, tulajdonképpen még egy ilyen feladat munkát se tudok csak úgy odakenni, és mégis...

Ez jelentkezett a dubrovniki sétánál,¹³¹ ha valamit meg kell tervezni, végiggondolni vagy éppen végrehajtani. Tudom, hogy erről már írtam Neked, meg sokat beszéltem is, de hidd el, ez igazán elkeserít. Utána persze mindig megpróbálom, hogy a legnagyobb erőfeszítés árán is rendbe tegyem a dolgokat, de az meg kimerít. Na, szerencsére a korai halál lekészt rólam.

Igaz is! Pécsi Sándor¹³² ötvenéves korában meghalt. Infarktus. Agyondolgozta magát a legképtelenebb módon, mint a színészek általában. Azt hiszem, már jeleztem, hogy kis rádiójátékomban (*Árusok tere*) ő az egyik főszereplő.¹³³ Egyébként azt mondják, nagyon derék fickó volt.

Sugi¹³⁴ külföldi útra indul a kocsiján. Nyugat-Németországba tart, és Hollandiába is átmegy. Svájcba nem. És közben egyre rosszabb a hallása, és még meg is hült. (Ja igaz! Én is érzem a torkomat, meg valami szúrásokat. Azért lehet, hogy elmúlik.) Náluk kávéztam valamelyik délelőtt, most már úgy-ahogy rendben van a műterem. Persze, üdvözölnék. Ajax¹³⁵ igazán nagyon finom és előkelő. Ő is éppen olyan ropogós kiflit kapott, mint én, csak nem fogyasztotta olyan mohón. A másik fotelben üldögélt, váratlanul a nyakamba borult, és én majd lefordultam. A szó szoros értelmében. Ajax most már apa, és boldog szerelmes. Az egyik kisfiát rövidesen házhoz is szállítják. Ajax öcsce viszont (szintén a házban lakik) rémes heregyulladást kapott, mert az utcán összeakadt egy tüzelő szukával. De éppen csak megszagolta, és máris... Hát, ezeknek is van egy életük!

Láttam a *Cyranót* egy főpróbán.¹³⁶ Még az volt benne a legjobb, hogy főpróbán. A színészek kosztümben járkáltak a nézőtéren. Vagy éppen üldögéltek, esetleg aludtak. (...) A

¹³¹ A házaspárnak volt egy kisebb veszekedése egy esti séta során, amikor Dubrovnikban jártak (Dubrovnikot és Korčula szigetét látogatták meg ezen az útjukon). Dr. Simon Judit szeretett utazni, Mándy nem, alapvetően ez váltotta ki a vitát. Mándy kijelentette, hogy nem érzi jól magát Dubrovnikban, se ide nem akart és a későbbiekben máshová se szeretne elutazni – de aztán nem győzte vigasztalni feleségét, amikor látta, mennyire megbántotta ezzel. Mándy majdnem minden külföldi utazáskor nagyon feszült volt.

¹³² Pécsi Sándor (1922–1972): színész.

¹³³ *A Legenda az Árusok teréről* című hangjátékban Pécsi Sándor játszotta a Bódést. (1973. május 14-én mutatták be Marton László rendezésében.)

¹³⁴ Sugár Gyula.

¹³⁵ Sugárék kutyája.

¹³⁶ A József Attila Színházban, Seregi László rendezésében. A bemutatót 1972. október 4-én tartották.

modern megoldások se használtak a darabnak. A szereplők mind a nézőtér felől érkeztek a színpadra. Ez ugyan ráadásul már nem is nagyon modern.

(...)

Még a héten kimegyek Gizihez a kórházba. Mindenáron erősítő tablettákat akar nekem adni. Meg valami csecsemőnek való altatót. Az nekem éppen megfelel. Egyébként nem alszom rosszabbul, mint máskor. Talán most fogyhattam egy kicsit, de ez csak a sok gépelés miatt van.

A film kész (Lányarcok), már volt egy gyári vetítése, de engem nem hívtak. Lehet, hogy meg akartak kímélni valamitől. Egyszer ugyan már láttam, de akkor még nem volt rendben a hang.

Hétfőn jönnek atyádék. Megpróbálunk Neked telefonálni. (Nov. 6.) Ha nem sikerül, akkor, mint mondtad, kedden. Kedden Imre¹³⁷ névnapja. Édesanyád a nevemben vett egy nyakkendőt. Kedden kiviszem, és Ági nadrágját is akkor viszem magammal. Már tud róla, természetesen. Nagyon örül neki, és köszöni.

Dolgozni most már nem nagyon akarok utazásig. Van ugyanis egy rémképem. Hogy Svájcban annyira rám szakad az idegenség (legalábbis, ha nem vagy mellettem), hogy csak írok, írok, és föl se merek nézni a papírról. De hát azért már alig várom. És főleg, hogy majd újra itthon. Na de akkor meg Lugosi! Túlélem, mit gondolsz?

Sok csók!

Iván

[Budapest,] 1972. november 12.

Cicuska, drága!

Hétfőn, ahogy letettem a kagylót, atyád, mint egy vezérkari főnök, hátradőlt a széken, és végigsimított homlokán.

– Hát nem, ezt a párizsi utat most halasszátok el, semmi értelme ilyenkor, és csak tiszta pénzkidobás. Úgyhogy ne is vedd ki a pénzedet az Alagút utcából.¹³⁸ Inkább majd, ha legközelebb mentek.

Némileg kételkedve néztem rá, és mondtam, hogy hát ezt úgyis csak ott (Svájcban) lehet eldönteni. Azt már felesleges volt mondanom, hogy ezt úgyis csak Te döntöd el.

– Na de Iván, értsd meg, Párizs ilyenkor télen teljesen kietlen. Egyszerűen nem tudtok hová menni. Párizs lucskos ilyenkor télen.

Nem tudom, Atyád hány telet töltött Párizsban. Én mindenesetre azt mondtam, hogy ezt megint csak nem lehet így előre tudni.

Szegény anyád viszont vesztére szinte határozottan állította, hogy esetleg idén éppen száraz, kemény tél is lehet Párizsban.

– Hát most mondd! – Atyád térdére csapott, és teljesen felém fordult. – Hallottad ezt?! Kemény tél! Még hogy kemény tél!

– De Árpád...

– A tél lucskos Párizsban, nem is vitás!

– De miért ne lehetne...

– Értsd meg, hogy a tél lucskos! (Változatlanul felém.) Az egész csak azért van, hogy ellentmondjon. Ha én A-t mondok, török-szakad, ő B-t mond.

¹³⁷ dr. Szilágyi Imre (1933–1999): dr. Simon Judit sógora, filozófus, az ELTE filozófia tanszékén volt docens.

¹³⁸ Az Alagút utcai OTP, ahová nemcsak a külföldi valutában fizetett jogdíjakat utalták, hanem lehetett valutát felvenni is a számláról utazáshoz.

Szóval, kitartott mellette, hogy Párizsban lucskos a tél. Anyádat teljesen elsöpörte. Még egy kicsit azért is letolta, hogy Veled olyan sokáig beszélt, de ezen a ponton megvédttem. A lucskos párizsi telekkel kapcsolatban nem sokat tudtam mondani. Csak egy régi kuplé jutott az eszembe: Párizsban lucskos a tél... (Ez, mint átírt szöveg. A valódi: Párizsban huncut a lány, de komilfó.)

A végén jó szüleid elviharzottak. Azért persze nincs semmi baj, az egész roppant idillikus volt.

Voltam kint a kórházban. Beszéltem P. Palival¹³⁹ is. Olyasmit mondott, hogy a vámkedvezmény (lejárta) miatt jó lenne dec. 31-ig hazajönni. Ennek majd még utánanéz. Gizi adott nekem erősítőt. Vera meg jó kávé. Nagyon kedvesek voltak.

Imre névnapja.

Anyád nevében és helyettem vett egy szép nyakkendőt. Kétségbe volt esve, hogy olyan drága. Száz forint. Nem lehetett megnyugtadni, hogy ez azért nem annyira vészes. Atyád titokban közölte, hogy száztizzenhat forint, de nekem csak százat mert bevallani. Így aztán valami más úton kell megtérítenem a tizenhat forintot, mert Atyád megesketett, hogy nem szólok a dolgról. Mármint, hogy ő elárulta.

Imre névnapján aztán odaadtam a nyakkendőt. Sajnos még kis Ági műsora előtt, aki rengeteg felköszöntőt dolgozott ki, és ő maga nyújtott át minden ajándékot.

Képzeld, Imre elbőgte magát. (Én mostanában megértem az ilyesmit.) Nevetett és sírt, hátrafordult, pörgött, majd kivágtatott a szobából.

– Öregszem, öregszem... – mondta, amikor kis idő múlva visszajött. – Azelőtt nem voltam én ilyen.

A nagyszülők is majdnem bőgtek. A gyerekek is. Nekem is eszembe jutott néhány dolog, így hát én se álltam messze attól, hogy... Na, de azért tartottam magam.

Hát, ez volt a névnap.

Éviék valószínűleg Bekééktől¹⁴⁰ kapták a hírt, hogy Kulacs¹⁴¹ meghalt. Évi hívott fel, rém fátyolos hangon. Hogy már mindenki meghal a telepen,¹⁴² és nincs is kedvük ezután odamenni. Eltartott egy darabig, amíg meggyőztem arról, hogy azért Kulacsot nem szeretjük olyan nagyon. Különösen az utóbbi időben. Így hát (...) talán mégsem ölt gyászruhát.

Nem hálókocsival megyek, mert az nincs, hanem kusettel. (Hadd írjam magyarul.) István mindent elintézett. Miután megmondta, hogy a k.kocsit Bécsben kapcsolják a vonathoz (ezt már előzőleg a kisasszony is elmagyarázta), közöltem vele, hogy én már Pesten beteszem a poggyászatot a kusettbe. Rám meredt. – Iván! – hörögte, és végigfeküdt a Dohány utcán.

Nyarlás c. novellám megjelent Ausztriában, valami magazinfélében. Csak onnan tudom, hogy az Alagútból kaptam értesítést a pénzről.

Filmnovellát¹⁴³ befejeztem és ma, vasárnap nov. 12-én átadtam Bíró Zsuzsának, a dramaturgnak. Hát majd meglátjuk, fontos, hogy ez már megvan.

Cicuska, viszek, amit tudok, öltönyt, jelmezt stb... Szóval, dec. 6. az indulás. István tanácsára visszafelé is megváltottam a jegyet. 1 hónapig érvényes.

Még telefonálok, meg írok is. Aztán pedig ott leszek! (Ugye, ott leszek?)

Csók, Egyetlenem!

Iván¹⁴⁴

¹³⁹ dr. Piffkó Pál főorvos.

¹⁴⁰ Beke Ferenc és felesége, Ilonka néni.

¹⁴¹ A Bekééké előtt az ő villáját bérelte a Márkus-házaspár és Mándy. Kulacs rendes nevét nem tudjuk.

¹⁴² A Szabadság üdürlőtelep.

¹⁴³ A *Volt egy csapatot*.

¹⁴⁴ Mándy – ahogy írta is – 1972. december 6-án utazott ki dr. Simon Judithhoz. A hónap végén egy hetet Párizsban töltöttek.

[Budapest, 1972. november 19.?)

Cicuska, drága!

Hát ez bizony most már az egyik utolsó levelem.

Pifkónak talán jó lenne, ha Te írnál a dec. 31. miatt. Néhány hete beszéltem ugyanis a feleségével, aki megígérte, hogy felhív. Mármost a meghívás ügyében. De azóta se hívott fel. Ez tulajdonképpen nem olyan nagy vész. Csak ha most én hívnám fel, talán azt hiszi, hogy sürgetem. Pedig nem sürgetem, mint tudjuk. Vagy jobb lenne, ha egy délelőtt ki-mennék a kórházba, és ott beszélnék Palival? Atyád egyébként azt mondja, hogy az a bizonyos Konzumturiszt nem nagyon megy,¹⁴⁵ de hát erről majd ír is Neked.

A filmnovellát leadtam S. Paliéknak. Nagyon tetszett nekik, sőt el voltak ragadtatva, hogy ez igen, ez aztán az igazi! Aztán megtörtént, ami várható volt.

P. eltűnődve rám nézett. – Hát akkor, ugye, ahogy megbeszéltük.

– Hogy beszéltek meg? (A legiszaposabb tekintettel.)

Pali gyötrelmesen rágta az asztal szélét, majd kibökte. – A forgatókönyvet mi írjuk Tóth Zsuzsával.

Várt, és megint csak azt mondta.

– Ahogy megbeszéltük.

Vártam néhány óra hosszát, majd: – Egyáltalán nem beszéltek meg.

– De hát ennél az asztalnál. (Szín: Lukács presszó.) Vagy nem! Ott lent a földszinten!

– Még a csőben se. És a csillárban se! Sehol nem beszélünk meg semmit.

Két napos szünet.

Sándor: – De hát nekünk ez a módszerünk.

ÉN: – Mi a módszerek?

Sándor: – Együtt dolgozunk... nem tudunk másképp.

ÉN: – Kérlek, ahogy gondoljátok.

Szóval, ők írják a könyvet. (...) Egyébként felkértek a konzultánsi szerepre. Tehát, mint novellaíró, és mint konzultáns. No, meg az esetleges prémium.

Így hát visszatérhetek ahhoz a fáradt, kis kötethez, az újabb régi mozikhöz. És ennek nagyon örülök.

Volt egy jó esetem, éppen, amikor a Lukácsba mentem a 12-es busszal. Már éppen le akartam szállni a hátsó peronon, amikor egy autó vágódott a busz elé. A busz hirtelen fékezett. Én előrezuhantam az ülések felé. De, mert alapjában óvatos vagyok, kapaszkodtam a vasrúdban. Úgyhogy abba a lépcsőfélébe (belső lépcső, a hajdani kalauz ülés előtt) vertem be a térdemet. És persze a karom némileg megrándult. Mindjárt fel is álltam. De lágszívű nők, és egyben harcias nők vettek körül.

– Megütötte magát?!

– Koponya? Zúzódás?!

– Ki kell hívni a mentőket!

– Orvost!

– Belső vérzés?

– A térd! Mutassa a térdét!

Mutattam a térdemet. (Még nem kapott ekkora nyilvánosságot.) Szerény, kis horzsolás. Vérzésnek semmi nyoma.

A nők azért nem nyugodtak meg. Követelték, hogy jelentsem be az ügyet a vezetőnek. Leszálltam, és ernyőmmel hadonászva, kihívtam a vezetőt a fülkéjéből. Ő már kevésbé volt részvevő. Faarccal kérdezte. – Kihívjam az orvost?

¹⁴⁵ Dr. Simon Judit Svájcban vett egy Volkswagent. A behozott autókra nagy vámot szabtak ki. Felvetődött, hogy anyagilag kedvezőbb volna a Konzumturiszton keresztül intézni az ügyet. Mint kiderült azonban, ez az információ téves volt.

Ez a fafofa annyira felingerelt, hogy csak legyintettem az ernyőmmel.

– Eh, hagyjuk az egészszet!

A vezető még eltűnődve nézte azt az izgatott, sértődött alakot, ahogy az ernyőjével hadonászik, majd visszamászott a fülkéjébe.

A Lukácsban drámaian vázoltam a helyzetet a lányoknak. A karom egyébként tényleg fájt. És dühös lettem, mert a nadrágom sáros lett. Kértem egy kefét. Hát ez lassan ment, mert ott nem nagyon akad ilyesmi. (...) Kopányival ittuk a kávé, amikor megjelent a kis-asszony egy szalvétába csomagolt kefével.

Azt hiszem, ez történelmi pillanat volt. Már amikor a szalvétába csomagolt kefét át-nyújtották.

Márciusban lesz a Lányarcok bemutatója. Általában meglehetősen jónak tartják. De mit mond majd a Véreskezű Ciculi II.?

Kézdi filmjét, a Romantikát bemutatták.¹⁴⁶ Irtózatosan megbukott. Rémes dolgokat írnak róla. És főként rémesen buta dolgokat.

Darvas Lilit¹⁴⁷ láttam a tévében, három egyfelvonásosban.¹⁴⁸ Hát ez egy igazi színésznő. Megközelítően se akad hozzá hasonló. Hiába, nekem már négyéves koromban is biztos ízlésem volt.

Ma vasárnap, és rövidesen átmegyek Édesanyádékhoz ebédre. Most már igazán nincs messze az idő, amikor együtt megyünk át. –

Csók!

Iván

¹⁴⁶ Kézdi-Kovács Zsolt filmjét, 1972. november 9-én.

¹⁴⁷ Darvas Lili (1902–1974): színésznő. Az író több könyvében is megemlíti (*Egy ember álma, Mi az, öreg?, Álom a színházról*), valamint külön egy – Mándy-könyvben eddig publikálatlan – cikket is szentelt neki: M. I.: Darvas Lili. *Film, Színház, Muzsika*, 1976. ápr. 10. (15. szám) 16–17.

¹⁴⁸ A szóban forgó adás az 1972. november 17-én sugárzott *Egy óra – három arc* című tévéjáték volt, melyben Darvas Lili Görgey Gábor *Délutáni teájtában*, valamint Manfred Schwarz két darabjában, *A vádlott* című monodrámában és *A csalódott Meiernében* játszott. Közben Vitray Tamás vele készült interjúját is levetítették az adásban. A magyar televízió nézők ebben az összeállításban láthatták utoljára életében.